

شرح قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح

محمد رضا یزدانیان - مدیر کل حقوقی سازمان قضایی ن . م

قسمت پانزدهم

جرم فرار در زمان صلح

شرح ماده:

ماده (۵۹): کارکنان وظیفه نیروهای مسلح هر گاه در زمان صلح بیش از پانزده روز متوالی مرتکب غیبت شده و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و چنانچه دستگیر شده باشند به حبس از سه ماه تا یک سال تا یک سال اضافه خدمت محکوم می گردند.

شرح ماده:

۱- مرتکب جرم: کارکنان وظیفه مرتکب جرم موضوع این ماده هستند، برابر مقررات قوانین استخدامی نیروهای مسلح، پرسنل وظیفه کسانی هستند که وفق قانون خدمت وظیفه عمومی در یکی از دوره های ضرورت، احتیاط یا ذخیره مشغول خدمت می باشند.^(۱) مدت دوره های مزبور در ماده (۴) قانون خدمت وظیفه عمومی مشخص شده است.

۲- عنصر مادی جرم: « غیبت متوالی بیش از ۱۵ روز بدون عذر موجه » رکن مادی جرم فرار از خدمت موضوع این ماده را تشکیل می دهد.

۳- مجازات این ماده: صرفاً ناظر بر حالت دستگیری متهم است که براساس مفاد ماده یکی از دو مجازات « حبس از سه ماه تا یک سال » و یا « اضافه خدمت از سه ماه تا یک سال » تعیین شده است. البته در صورتی که متهم واجد شرایط و کیفیات مخففه باشد، دادگاه می تواند باستناد ماده (۳) یا بند (د) ماده هفت همین قانون، کیفرهای یاده شده را تخفیف یا به نوع دیگری از موارد یاد شده در ماده (۳) تبدیل نماید. البته شایان ذکر است که تبدیل به نوع دیگری صرفاً در رابطه با مجازات حبس امکان پذیر است و شامل اضافه خدمت نمی گردد. این مجازات تا نصف حداقل مجازات قانونی آن قابل تخفیف می باشد.

۴- سؤالی که در خصوص این ماده و یا بطور کلی در مورد « دستگیری » متهمین به فرار از خدمت ممکن است متبادر به ذهن گردد این است که آیا دستگیری صرفاً باید در ارتباط با اتهام فرار از خدمت باشد یا اینکه اگر متهم در رابطه با جرایم عمومی یا جرایم دیگر نیز دستگیر شود مجازات وی باستناد مواد مربوط به « دستگیری » تعیین خواهد شد.

در پاسخ به این سؤال باید گفت: « وفق مقررات فرار از خدمت قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، مجازات مرتکب این جرم براساس یکی از دو حالت « دستگیری » یا م « مراجعت » تعیین خواهد شد. " و با توجه به اینکه این وضعیت رانمی توان مراجعت تلقی نمود و از طرف واژه « دستگیری » اطلاق و عمومیت دارد ، بنابراین در صورتی که متهم به اتهامات دیگر اعم از جرایم خاص نظامی یا جرایم

عمومی نیز دستگیر و جهت رسیدگی به اتهام فرار از خدمت وی تحویل دادسرای نظامی شود مجازات وی حسب مورد برابر مواد قانونی مربوط به دستگیری خواهد بود.

ماده (۶۰): کارکنان وظیفه فراری در زمان صلح هر گاه شخصاً خود را معرفی و مشغول خدمت شوند به ترتیب زیر با آنان رفتار می شود:

الف - چنانچه برای اولین بار مرتکب فرار از خدمت شده و ظرف مدت شصت روز از شروع غیبت مراجعت نمایند بدون ارجاع پرونده به مرجع قضایی در مقابل هر روز غیبت و فرار، دو روز به خدمت دوره ضرورت آنان افزوده می شود. این اضافه خدمت بیش از سه ماه نخواهد بود.

ب - چنانچه پس از مدت یاد شده در بند «الف» این ماده خود را معرفی کنند و یا سابقه فرار از خدمت داشته باشند به حکم دادگاه به حبس از دو تا شش ماه محکوم می گردند.

ج - چنانچه در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوط در آماده باش رزمی باشد و ظرف حداکثر دو ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده باش رزمی خود را معرفی کنند از تعقیب و کیفر معاف خواهند بود. در صورتی که معرفی پس از مدت مذکور باشد یا در این مدت و یا پس از آن دستگیر شوند حکم فراری در زمان جنگ را خواهند داشت.

تبصره ۱: فراریان مشمول بند (الف) فوق در صورتی که مدعی عذر موجهی باشند، ادعای آنان در هیأتی که یا شرکت فرماندهان و مسؤولان عقیدتی سیاسی و مسؤولان حفاظت یا معاونان آنان در سطح لشگرها، تیپهای مستقل، نواحی انتظامی و رده های همپراز و بالاتر تشکیل می گردد بررسی شده و نظر اکثریت قطعی است. در صورت عذر موجه به تشخیص هیأت مذکور، به تناسب روزهای موجه از اضافه خدمت وی کسر می گردد.

تبصره ۲: در صورتی که انجام بقیه خدمت این افراد مورد رضایت فرماندهان باشد ممکن است با تصویب هیأت یاد شده در تبصره (۱) این ماده، تمام یا قسمتی از اضافه خدمت مزبور بخشیده شود.

تبصره ۳: دستورالعمل بند (الف) و تبصره های این ماده ظرف سه ماه پس از تصویب این قانون، توسط ستاد کل نیروهای مسلح تهیه و تصویب و ابلاغ می شود.

شرح ماده:

مقررات بند (الف) ماده (۶۰) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح یکی از مصادیق سیاست کیفری، کیفر زادایی یا جرم زدایی از قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح است، این سیاست گام مهم و صغیری در جهت برخورد توأم با تدبیر یا رفتار مجرمانه و کاهش آمار پرونده های کیفری در مرجع قضایی محسوب می شود.

بدون تردید اثر بازدارندگی و دادن فرصت که کارکنان وظیفه جهت تجدیدنظر در رفتار برخلاف مقررات خود نیز مورد نظر مقنن بوده است.

ماده (۶۰) هر چند به ظاهر به شیوه گویا و روشن مقررات خاص خود را بیان نموده است، اما به لحاظ اینکه بیشتر مندرجات آن تأسیس حقوق جدید به شمار می رود، حاوی نکات مهم و قابل بحثی است که به شرح ذیل از نظر خواهد گذشت:

۱- ماده (۶۰) ناظر بر کارکنان وظیفه است که در ماده قبل توضیح لازم داده شد.
۲- در بند (الف) این ماده با تحقق شرایط آن «اضافه خدمت قانونی» جایگزین پاسخ کیفری یا مجازات گردیده است.

شرایط و ضوابط معافیت از تعقیب و مجازات در بند (الف) ماده عبارتند از :
الف) فرار باید برای اولین بار باشد فلذا فرارهای مراحل بعدی مشمول مقررات ماده نمی شود یا به عبارت دیگر اگر متهم سابقه فرار از خدمت داشته باشد نمی تواند از مزایای مقرر در ماده مزبور استفاده نماید.
ب) فرار باید در زمان صلح باشد تا معافیت یاد شده شامل آن گردد، عبارت دیگر فرار در زمان جنگ را نمی توان ملحق به مقررات بند (الف) کرد.
ج) مرتکب باید شخصاً به یگان متبوع مراجعت و مشمول خدمت شود تا بتواند از مزایای مزبور بهره مند شود و الا در صورت دستگیری مشمول معافیت مذکور در ماده نمی شود.
د) مراجعت باید ظرف مدت شصت روز از تاریخ شروع غیبت باشد و مراجعه بعد از مدت یاد شده از مقررات بند (الف) خارج است.

در ماده (۱) دستورالعمل بند (الف) و تبصره های ماده (۶۰) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح که در مورخ ۸۳/۵/۲۸ به تصویب ستاد کل نیروهای مسلح رسیده آمده است:
« با کارکنان وظیفه نیروهای مسلح که در زمان صلح برای اولین بار مرتکب فرار از خدمت شده و ظرف مدت شصت روز از شروع غیبت " از روزی که در محل خدمت حاضر شه تا پایان شصتمین روز" مراجعه نمایند بدون ارجاع پرونده به مرجع قضایی براساس این دستورالعمل رفتار خواهد شد.»
با عنایت به مراتب یاد شده، چنانچه شرایط و ضوابط مذکور محقق باشد، بدون ارجاع پرونده به مرجع قضایی، در مقابل هر روز غیبت و فرار، دور روز به خدمت دوره ضرورت مرتکب اضافه می شود و در هر حال این اضافه خدمت بیش از سه ماه نخواهد بود.

۳- چنانچه فرار فاقد شرایط مزبور باشد از قبیل فرار در زمان جنگ، داشتن سابقه فرار، دستگیری متهم و یا معرفی پس از مدت شصت روز، مرتکب تحت تعقیب کیفری قرار می گیرد و حسب مورد به مجازات قانونی مذکور در مواد مربوط محکوم می گردد.

در ضمن شایان ذکر است که جهت برخورداری از معافیت مذکور در بند (الف) اجتماع تمام شرایط یاد شده ضروری می باشد و با فقدان یکی از شرایط، موضوع از مقررات بند (الف) خارج می گردد.

سؤال:

چنانچه سربازی برای بار اول مرتکب فرار از خدمت شود و ظرف مدت شصت روز از تاریخ شروع غیبت مثلاً پس از گذشت سی روز توسط مأموران انتظامی دستگیر شود آیا عمل وی مشمول مقررات بند (الف) ماده (۶۰) می گردد یا خیر؟

جواب :

(با عنایت به صراحت ماده (۵۹) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، چنانچه کارکنان وظیفه نیروهای مسلح در زمان صلح بیش از پانزده روز متوالی مرتکب غیبت شوند و عذر موجهی نداشته باشند فراری محسوب و در صورت دستگیری به مجازات مقرر در ماده محکوم می شوند و ماده (۶۰) بند (الف) صرفاً ناظر بر مراجعت از فرار مرحله اول ظرف مدت شصت روز است و دستگیری متهم باعث خروج موضوع از مقررات بند (الف) می باشد.

سؤال:

آیا یگان های نظامی و انتظامی موظفند موضوع فرار مشمولیت بند (الف) را ظرف مدت شصت روز به مرجع قضایی منعکس نمایند یا خیر؟

جواب :

« به صراحت مقررات ماده (۴) دستورالعمل بند (الف) و تبصره های ماده (۶۰) ، پرونده فرار کارکنان وظیفه فراری در طول مدت فرار تهیه و در صورت دستگیری در طول مدت فرار و یا بلافاصله پس از گذشت دو ماه تا تاریخ غیبت جهت رسیدگی به مرجع قضایی ذی صلاح ارسال خواهد شد. پس ارسال پرونده به مرجع قضایی در طول این مدت در صورتی که متهم دستگیر نشده باشد ضرورتی ندارد.»

سؤال:

آیا ضابطین می توانند قبل از انقضای مدت شصت روز به درخواست یگان، متهم به فرار از خدمت موضوع بند (الف) ماده (۶۰) را دستگیر کنند یا خیر؟

جواب :

« دستگیری کارکنان وظیفه فراری مورد نظر توسط ضابطین و یا مأموران دژبان در اجرای تبصره ماده (۱) قانون الحاق موادی به قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب سال ۶۵ و یا ماده (۱۹۸) آیین نامه اجرایی قانون خدمت وظیفه عمومی و یا سایر مقررات مربوط بلامانع است.

سؤال:

منظور از عبارت « یا سابقه فرار از خدمت داشته باشد» مذکور در بند (ب) ماده (۶۰) چیست؟

جواب :

« منظور از این عبارت اعم است از اینکه فرار قبلی متهم مشمول مقررات بند (الف) ماده (۶۰) شده یا در دادسرا و دادگاه نظامی حسب مورد منجر به صدور قرارهای تعیین تعقیب یا موقوفی تعقیب یا حکم محکومیت گردیده باشد. اما اگر در مورد فرار قبلی به لحاظ داشتن عذر موجه قرار منع تعقیب صادر

شده باشد، این مورد سابقه فرار تلقی نگردیده و فرار جدید، فرار مرحله اول محسوب می شود مشروط بر اینکه باقی مانده فرار متهم شامل مقررات بند (الف) ماده (۶۰) نشده باشد.»

۴- در ماده (۸) دستورالعمل مزبور آمده است، چنانچه توسط مرجع قضایی نسبت به قسمتی از ایام فرار به لحاظ داشتن عذر موجه قرار منع پیگرد صادر شود و باقی مانده فرار مشمول این دستورالعمل باشد مراتب از سوی مرجع قضایی به یگان مربوط اعلام و یگان مطابق مقررات این دستورالعمل اقدام خواهد نمود.

۵- به موجب مقررات ماده (۳) دستورالعمل بند (الف) و تبصره های ماده (۶۰)، چنانچه معرفی کارکنان فراری به محل خدمت خود، پس از شصت روز از تاریخ غیبت باشد و یا اینکه کارکنان مزبور دستگیر شوند وی ا سابقه فرار از خدمت داشته باشند به فرار آنان در مراجع قضایی رسیدگی خواهد شد.

۶- هر چند که برابر مقررات بند (الف) ماده (۶۰) در مقابل هر روز فرار، دو روز اضافه خدمت در نظر گرفته شده است، اما به هر حال حداکثر بیش از سه ماه نمی توان برای مرتکبین مشمول این بند اضافه خدمت احتساب نمود.

۷- اگر متهم دارای چند مرحله فرار از خدمت باشد و فرار مرحله اول آن شرایط مذکور در بند (الف) را داشته باشد نسبت به فرار مرحله اول وفق مقررات این بند رفتار می شود و سایر مراحل فرار وی رسیدگی قضایی خواهد شد.

۸- اگر فرار مرحله اول واجد شرایط بند (الف) مربوط به قبل از حاکمیت قانون جدید باشد از نظر مقررات آیین دادرسی کیفری به لحاظ نسخ مجازات قانونی یا نسخ قانون جزا قرار موقوفی تعقیب صادر می شود.

۹- برابر نص مقررات بند (الف) ماده (۶۰) نیازی به ارسال پرونده موضوع این بند به مرجع قضایی نیست لکن اگر به علل پرونده مربوط به دادسرا نظامی ارسال شود به علت فقد وصف کیفری قرار منع تعقیب صادر می شود و مراتب جهت اعمال اضافه خدمت مذکور در ماده به یگان متبوع اعلام می گردد.

۱۰- در صورتی که مرتکب پس از مدت یاد شده در بند (الف) خود را معرفی کند یا دارای سابقه فرار باشد مجازات وی حبس از دو تا شش ماه خواهد بود که به لحاظ اینکه مجازات قانونی جرم کمتر از حد نصاب مذکور در بند (ه) ماده (۹) قانون تجدیدنظر آراء دادگاه ها مصوب سال ۷۲ است حکم دادگاه قطعی و غیر قابل تجدیدنظر می باشد.

۱۱- اگر شروع فرار در زمان جنگ یا بسج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوط در آماده باش رزمی است، باشد و مرتکب حداکثر ظرف مدت دو ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده باش رزمی خود را معرفی کند از تعقیب و کیفر معاف خواهد بود ولی معرفی پس از مدت مذکور یا دستگیری در این مدت و یا پس از آن حکم فرار در زمان جنگ را خواهد داشت، یعنی مقررات زمان جنگ از لحاظ کیفر در خصوص وی اعمال می شود.

۱۲- فراریان مشمول بند (الف) ماده (۶۰)، چنانچه مدعی داشتن عذر موجه باشند ادعای آنان در هیأت مذکور در تبصره (۱) ماده مزبور که با شرکت فرماندمان، مسؤولان عقیدتی سیاسی و حفاظت یا معاونان آنان در سطح لشکر، تیپ های مستقل، فرماندهی انتظامی استان و رده های همپراز و بالاتر تشکیل می گردد بررسی می شود و نظر اکثریت هیأت قطعی است.

۱۳- در صورت تأیید عذر موجه توسط هیات یاد شده، به ایام غیبت و فرار مربوط اضافه خدمت تعلق نمی گیرد و همچنین در صورتی که به تشخیص هیأت بخشی از مدت غیبت و فرار موجه تلقی گردد به گونه ای که باقی مانده ایام غیبت بیش از پانزده روز نباشد فعل ارتكابی فرار محسوب نخواهد شد و فقط مقررات انضباطی مربوط به غیبت توسط فرماندمان درباره متخلف اجرا خواهد شد!^(۲)

۱۴- در صورتی که انجام بقیه خدمت افراد مشمول بند (الف) حدود رضایت فرماندمان باشد، ممکن است با تصویب هیأت یاد شده در تبصره (۱)، تام یا قسمتی از اضافه خدمت مزبور بخشیده شود.

۱۵- عدم پذیرش عذر موجه، مانع رسیدگی به درخواست کسر اضافه خدمت با اعلام رضایت فرمانده نخواهد بود و آراء هیأت مزبور نیز قطعی می باشد.^(۳)

۱۶- کمیسیون قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح در پاسخ به این سؤال که آیا فرمانده یا سایر مسؤولان یگان که تنبیه را اعمال می نمایند می توانند بدون ارجاع موضوع به هیأت مذکور در تبصره (۱) ماده (۶۰) و در اجرای ماده (۱۳۰) آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح، اضافه خدمت مزبور را ببخشند یا خیر؟

اعلام نموده: « اضافه خدمت موضوع بند « الف » ماده (۶۰) اضافه خدمت قانونی است که به صورت قهری در مقابل هر روز غیبت و فرار اعمال می شود و اجرای آن منوط به نظر فرمانده یا مسئول مربوط نیست و موضوع منصرف از اختیارات مذکور در ماده (۱۳۰) آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح است، لذا چنانچه فرمانده یا مدیر یگان مربوط از انجام بقیه خدمت کارکنان وظیفه مورد بحث رضایت داشته باشد می تواند در اجرای مقررات تبصره (۲) ماده (۶۰) و ماده (۹) دستورالعمل از هیات مذکور در تبصره (۱) ماده (۶۰) و ماده (۵) دستورالعمل درخواست بخشش تمام یا قسمتی از اضافه خدمت مزبور را بنماید.^(۴)

۱۷- معاذیر موجهه که توسط هیات موضوع دستورالعمل مورد بررسی قرار می گیرد عبارت است از:

(الف) بیماری مانع از حضور که وفق مقررات ابلاغی به تایید پزشک یگان محل خدمت فرد برسد.

(ب) فوت همسر، پدر، مادر، برادر، خواهر، اولاد (در زمانی که عرفاً برای مراسم اولیه ضرورت دارد) و همچنین بیماری سخت یکی از آنان (در صورتی که مراقب دیگری نباشد و به مراقبت وی نیاز باشد)

(ج) ابتلا به حوادث بزرگ مانند حریق، سیل و زلزله

(د) در توقیف یا حبس بودن^(۵)

منابع:

- ۱- ماده (۲۶) ق.آ.ج. ماده (۱۵) ق. ناجا و ماده (۱۱) قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران.
- ۲- ماده (۷) دستورالعمل بند (الف) و تبصره های ماده (۶۰) قانون مجازات جرایم ن.م.
- ۳- تبصره ماده (۹) دستورالعمل ... ماده (۶۰) قانون مجازات جرایم ن.م.
- ۴- نظریه مشورتی شماره ۷/۳۴/۶۷۸-۸۴/۶/۱۳
- ۵- ماده (۶) دستورالعمل بند (الف) و ... ماده (۶۰) ق.م.ج.ن.م